

VIDOSA ESZTER

Testekre írt háború

SIRBIK ATTILA: ST. EUPHEMIA

Magvető Könyvkiadó
Budapest, 2015
204 oldal, 2990 Ft

A '90-es évek délszláv háborújának nyomasztó hangulata nyomja rá a bélyegét Sirbik Attila *St. Euphemia* című, első regényére, amely egy fiatal férfivé érő vajdasági fiú szemén keresztül mutatja meg a nem is olyan régen véget ért háború borzalmait és annak az egyénre gyakorolt, visszafordíthatatlan hatását. A kötet amellett, hogy a szóban forgó események feldolgozhatatlanságának, a frontvonalon sínylődő férfi megpróbáltatásainak érzékeltetésével a traumairadalom hiánypótló darabja, olyan, a narrátor pozíciójába helyezett főszereplő személyes traumáját bemutató szöveggként is kiemelkedő, amelyet olvasva nem vonhatjuk kétségbe Nemes Z. Márió, a fülszövegen szereplő kijelentését, mely szerint generációs kulcsregénnyel van dolgunk.

Bár a *St. Euphemia* nem in medias res irányítja az olvasó tekintetét a délszláv háború frontvonalára, mégis az első fejezettől kezdve hatásos, felkavaró szöveg, ami többek között annak is köszönhető, hogy mindvégig tudatosan játszik a kilátástalanság és a félelem megjelenítésével. Az elbeszélés a magát magyarnak valló serdülőkorú fiú életének részleteibe enged bepillantást, akinek az önkéntes bevonulás előtt a kamaszkor megszokott problémáival, egy vallási fanatikusnak tűnő édesanyával, és egy meglehetősen abúzívnak ábrázolt édesapával is szembe kell néznie. A feszültség és a félelem, és az ezekkel járó fojtott hangulat a regény elejétől kezdve uralkodik a szövegen, mely az első soraiban leszögezi, hogy a délszláv háború a jelenéhez képest immár három éve tart. Figyelemreméltó a regényben, hogy a fiú életét már ekkor, a bevonulás előtt is képes nagyban meghatározni az a megmagyarázhatatlannak, leírhatatlannak és fojtogatónak érződő félelem, amelyet majd a háborúban él át a legintenzívebben, a regény pedig lépten-nyomon tudatosan is kiemeli ezt. Ilyen feszültségkeltő, többször visszatérő pillanat például, amikor az apa kérdőre vonja, és terrorizálja a fiú narrátort, amikor valamilyen oknál fogva fél: „...amikor először mentél fel cukorért meg lisztért, nem, nem vagyok beszarva, szédülök, le

fogok esni, hiányoznak a lépcsőfokok, nem tudok feljutni, le fogok szédülni.” (14) Amint a fókuszba kerül a tehetetlenséggel, vagy a néhol a mozgalmasság ellenére is a hátborzongató merevséggel sújtott félelem, a szöveg a testi reakciók kiemelésével teszi tapinthatóvá azt: testi reakciók, testrészek, testnedvek jelennek meg, a más szöveghelyeken teljességgel hétköznapiak, egyszerűnek mutatkozó, szókimondóan, néhol már-már közönnyel (vizelés, önkielégítés, nemi aktus esetén) leírt test-tapasztalat megjelenítése kifordul magából. Több hasonló jelenetet is felfedezhetünk a regényben: a főhős lebukik az édesapja előtt, ami miatt verést kap, a kiszemelt lány, Manuella előtt készül leszerepelni a templomban, vagy épp meghallja a feje mellett elsúvító repeszek hangját – a félelem, a tehetetlenség és a szubjektum, a test, a testi tapasztalat dekonstruálása szorosan összefonódik. „...az orrlyukamban az égett hús szaga, a számban fémes íz, fekete testek, megfeketedett testrészek, mi a test, Jenki, csak Szilvia teste jár az eszemben, hogy más is érintette, miközben én itt fekszem a földön, és merevedésem van, ez lesz az utolsó merevedésem, az utolsó ítéletkor majd számot kell adnom arról, hogy itt fekvé miéért volt merevedésem, miközben hullottak a NATO-bombák.” (168–169) Jenki később is érez fémes ízt a szájában, dühkitörései vannak, és néha odaképzelt érzések vesznek erőt rajta: „Egy éve már, hogy a baleset után leszereltem, a bal szemem azóta is lassú rángásba kezd (...) Néha meg azt képelem, hogy viszket a lábam.” (178) A félelem, amely meghatározza a testet, illetve az identitást, később, a háború végét követően is meghatározza a főszereplő narrációját.

A test-tapasztalatok megélése az elmondottakon kívül is fontos szerepet játszik a regényben, hiszen a szövegben mások, különösképpen az édesapa megismerése és megértése is mélyen a testiségben gyökerezik. Az apa iránt érzett ellenszenv és gyűlölet mindvégig elválaszthatatlan a testtől, így az apa testétől is: „...végre elnyisszantanád a csuklódát, vagy a torokodon nyiszálnád, transzírozna szét az ütőeret, szépen felállnál, mint ahogy a faszod áll Ágira a sufniában, amikor itt van nálunk, és nem mersz bejönni...” (18) A serdülő fiú rájön, hogy az édesapja kedvenc időtöltése, hogy a nudista strandra jár, később pedig az erdőbe vonulva, rítusszerűen teremt magának egy ehhez hasonló szituációt: meztelenre vetkőzik, és erotikus magazinokkal veszi körül magát. Ezt a jelenetet párhuzamba állíthatjuk azzal, amikor Jenki hasonló, ritka pornográf kiadványokra bukkan, és elássa, hogy néha titokban nézegethesse azokat. A szöveg tehát abszolút tudatosan játszik az ilyen, vagy ehhez hasonló, sokatmondó párhuzamokkal, ellentétekkel.

Az apával ellentétes pólsként jelenik meg a regényben az édesanya, illetve a bűn és a félelem oppozíciójaként értelmezhető hit kérdése és a különféle vallási motívumok: a legtöbb fejezet bibliai idézetekkel indul, a kamasz főszereplőt az anya íratja be hittanra, később pedig a nő ijesztően fanatikus megnyilvánulásai miatt alakul ki konfliktus. „Anyám kijön utánam az udvarra, felemeli a kezét, és csak annyit mond, az Úr nevében távozz, démon, mire én még idegesebb leszek, és kiszaladok az utcára.” (106) A vallás jelentőségére a szövegben, amellet, hogy az a történetben is megjelenő rovinji templom neve, a cím is utal: „...de én a padlásra akarok menni, a padláson figyelni a galambokat, már rég nincsenek galambok. Rovinjsban, a St. Euphemia toronyban van csak annyi nyugodt galamb, mint amennyi itt a padláson volt régen, még jóval a háború előtt...” (13.)

A regény hangsúlyozza, hogy a behívótól való rettegés, a szüntelen félelem, az országot, a családot és a szubjektumot érintő válságok miatt az identitás megkérdőjeleződik, szétforgácsolódik: „Olyanokat hallani, hogy egyes házasságok bomlanak fel, meg hogy le magyar meg le horvát kurva anyázták egymást az emberek.” (97) Az identitáskeresésre reflektál a szö-

vegen, hogy – a serdülők körében egyébként értelemszerűen átlagosnak tekinthető –, zenei stílushoz vagy bármilyen gondolkodásmódhoz kötött csapatok, bandák verődnek össze a főszereplő közvetlen környezetében is, ezek között viszont az csak tengődik, nem találja a helyét. A szöveg erőssége, hogy az identitás problematikusságának kérdéseit a súlyos tematika ellenére is jól adagolt iróniával tálalja: „De akkor tanulom meg, hogy bizonyos ruházatok milyen közvetlen, nagy hatással lehetnek az emberre.” (85.) A nyomasztóan kilátástalan légkört a fiatalok, tehát a főhős is, lázadással, tudatmódosító szerek fogyasztásával, előre betervezett verekedéssel, céltalan csínytevésekkel próbálják meg felülírni, ezért is alakul úgy, hogy Jenkiék ellopják Lajkó Félixék dobfelszerelését, hogy az onnantól fogva elzárva porosodjon.

A kötet szerkezetének, illetve az elmesélt történet ütemezésének köszönhetően a szöveg, még jobban segítve a dinamikus, gyors egymásután felvillanó snettekhez hasonlítható narrációt, a nulladik fejezettől a tizenkettedikig, azaz az utolsó oldalakig fokozatosan és egyenletesen osztja el a feszültséget: a gyerekkor traumatikus pillanatai után a magyarországi kollégista időszak, majd az önkéntes jelentkezés a háborúba, utóbbi egy közbevetett hazautazással hatásosan megírt ívet alkot. A hazatérés, bár keretet ad, nem végleges, hiszen a regény végén a főszereplő visszatér a frontra, így Jenki története a befejezés után sem ér véget, nyitott kérdéseket hagy maga után, melyet a traumatikus, háborús tematikával működő szöveg viszonylatában még hatásosabb és sokatmondóbb lezárásnak érezhetünk. A *St. Euphemia* mindemellett egy olyan főszereplővel dolgozik, akivel az olvasó roppant könnyedén tud azonosulni: ez annak is betudható, hogy Jenki, – akinek itt nem szabad figyelmen kívül hagyni a feltehetőleg szánt szándékkal kifejezetten beszédesre sikerül becenevét, melyről jelzésértékűen a kollégista éveiben szerezhettünk tudomást – hitelesen ábrázolt, kilencvenes évekbeli kamasz. The Cure-t, Public Enemyt vagy épp David Bowie-t hallgat, és különösképpen tartják a társai, ugyanis nem titkoltan érdekli az irodalom, és ő maga is ír. A regényben több ponton is találunk olyan szöveghelyeket, amelyek kurzívval jelzik, hogy nem az eddigiekhez hasonló visszaemlékezést olvasunk: egy ilyen, hangsúlyosan önreflexív, a hangulatát tekintve az egész regény atmoszféráját magába sűrítő prózai résszel zárul a kötet: „Hirtelen keverednek össze az érzéseim, határozott léptekkel haladok tovább, vagy hasalok le a földre. A tényekre vetem magam, a tények minden gyanakvás ellenére is egyszerűek, és az ember megkönnyebbül tőlük. Megtehetném, hogy hallgatok a hangra a fejemben, ugyanis ez a hang mágikus erővel rendelkezik, a legelszántabb elhatározásaimat is fel tudja hígítani. Be kell látnom, hogy minden csak utólagos dolog, végkövetkeztetés, semmi több. (...) Egyedül vagyok az erdőben. Szembenézek önmagammal.” (180) A hasonló, rövidebb szöveghelyek, a fejezetek elején szereplő bibliai idézetekkel, és néhol az utóbbiak helyett szereplő lírai részekkel még izgalmasabbá teszik a regény struktúráját, így a szöveg befogadását is.

Az író hat éven át dolgozott első regényén, és sikeresen alkotott meg egy, tematikáját és elbeszélői stílusát tekintve is egyedülálló és hiánypótló szöveget. Bár a férfivá válás, a test megírása, az identitáskeresés, vagy épp a problematikus apa-, vagy anyafigura mind népszerű, sokat használt elemei a kortárs magyar irodalomnak, és okkal tehetjük fel a kérdést azzal kapcsolatban, lehet-e még újszerűt alkotni akkor, ha egy szöveget a felsorolt fogalmak köré építünk, Sirbik Attila kötete határozott választ ad a kérdésünkre. A *St. Euphemia* helyenként erőteljesen sokkoló, nyomasztó olvasmány, amely minden oldalon magáénak tudhatja az olvasó maximális figyelmét, hiszen egy olyan történetet mutat meg egyedi és élvezhető stílusban, amelyben egy vajdasági kamasz perspektívája, és a fenyegetően közelinek tűnő délszláv háború kilátástalan atmoszférája hibátlan elegyet alkotnak.

Imádkozom vagy átkozódom,
mindegy nekem. Mindegy neked.
(Miért hallgatsz tavaszi erdő)

Ára: 600 Ft
Előfizetőknek: 500 Ft

